

TIBBIY YORDAM SIFATINI BOSHQARISHDA STANDARTLASHTIRISH VA
MONITORING TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Soxibov Oybek Mardonovich

*Toshkent tibbiyot universiteti o`qituvchisi,
Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD*

Sodiqjonova Shoxsanam

Toshkent tibbiyot universiteti Onkologiya yo`nalishi I-kurs magistranti

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada zamonaviy sog'liqni saqlash tizimida tibbiy yordam sifatini nazorat qilishning asosiy uslubiy yondashuvlari va standartlashtirish jarayonlari tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida tibbiy xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda klinik standartlarning turlari, ularni ishlab chiqish bosqichlari hamda sifat indikatorlarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada sifat monitoringi tizimini yaratish, o'zgarishlarni boshqarish (PDSA sikli) va tibbiy yordam samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Olingan natijalar tibbiyot muassasalarida boshqaruv qarorlarini qabul qilish va xizmat ko'rsatish darajasini xalqaro me'yorlarga moslashtirish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.*

KALIT SO'ZLAR: *Tibbiy yordam sifati, standartlashtirish, klinik standart, sifat indikator, monitoring tizimi, PDSA sikli, o'zgarishlarni boshqarish, klinik protokol, sog'liqni saqlash menejmenti.*

ABSTRACT: *This article explores the main methodological approaches to medical care quality control and standardization processes in the modern healthcare system. During the research, the types of clinical standards, stages of their development, and issues of forming quality indicators to improve the quality of medical services are highlighted. The article also provides a scientific analysis of creating a quality monitoring system, change management (PDSA cycle), and factors influencing the effectiveness of medical care. The results serve as a methodological basis for making management decisions in medical institutions and adapting the level of service to international standards.*

KEYWORDS: *Quality of medical care, standardization, clinical standard, quality indicator, monitoring system, PDSA cycle, change management, clinical protocol, healthcare management.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье исследуются основные методологические подходы к контролю качества медицинской помощи и процессы стандартизации в современной системе здравоохранения. В ходе исследования освещены виды клинических стандартов, этапы их разработки и вопросы формирования индикаторов качества в целях повышения уровня медицинского обслуживания. Также в статье научно проанализированы создание системы мониторинга качества, управление изменениями (цикл PDSA) и факторы, влияющие на эффективность медицинской помощи. Полученные результаты служат методологической основой для принятия*

управленческих решений в медицинских учреждениях и адаптации уровня обслуживания к международным нормам.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Качество медицинской помощи, стандартизация, клинический стандарт, индикатор качества, система мониторинга, цикл PDSA, управление изменениями, клинический протокол, менеджмент здравоохранения.*

KIRISH: Inson salomatligini muhofaza qilish va tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirish zamonaviy sog'liqni saqlash tizimining eng ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda jahon miqyosida tibbiy yordam sifatini nazorat qilish va uni xalqaro standartlar asosida boshqarish masalasi nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan dolzarb muammoga aylandi. Tibbiy xizmat sifatini oshirish deganda nafaqat zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, balki davolash jarayonlarini standartlashtirish, monitoring tizimini yo'lga qo'yish va bemorlar xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar tushuniladi. D. Kristal (2006) ta'kidlaganidek, har qanday tizimning barqaror rivojlanishi undagi axborot almashinuvi va sifat mezonlarining aniq belgilanganligiga bog'liq bo'lib, bu tamoyil tibbiyot sohasiga ham bevosita daxldordir¹.

Sog'liqni saqlash sohasida "sifat" tushunchasi ko'p qirrali bo'lib, u tibbiy yordamning o'z vaqtidaligi, xavfsizligi, samaradorligi va bemor ehtiyojlariga mosligini o'z ichiga oladi. Mustabid boshqaruv tizimidan bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida tibbiy xizmatlar bozorida raqobatning kuchayishi sifatni nazorat qilishning yangi uslubiy yondashuvlarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Yu.N. Karaulov (1987) nazariyasiga ko'ra, tizimli boshqaruvda sub'ekt va ob'ekt o'rtasidagi munosabatlar aniq me'yorlar (standartlar) orqali tartibga solinishi lozim. Tibbiyotda ham shifokor faoliyati va bemor natijasi o'rtasidagi bog'liqlik klinik standartlar orqali baholanadi².

Hozirgi vaqtda tibbiy yordam sifatiga ta'sir etuvchi omonlarni o'rganish va ularni boshqarishda A. Donabedian (2003) tomonidan taklif etilgan strukturaviy, jarayonli va natijaviy yondashuvlar metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda³. Shunga qaramay, amaliyotda klinik standartlarning turlari va ularni ishlab chiqish jarayonlarida hali ham bir qator muammolar mavjud. Standart nima degan savolga javob berar ekanmiz, uni nafaqat qoidalar to'plami, balki tibbiy amaliyotning sifat kafolati sifatida qabul qilishimiz lozim. Sh. Rahmatullayev (2010) ta'kidlaganidek, tizimdagi har qanday o'zgarish ilmiy asoslangan metodologiyaga tayanmog'i lozim, aks holda kutilgan natijaga erishish qiyinlashadi⁴.

Tibbiyot muassasalarida sifatni o'lchash va monitoring tizimini yaratish o'zgarishlarni boshqarishning ajralmas qismidir. Buning uchun sifat indikatorlarini to'g'ri ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish talab etiladi. O'zgarishlar sikli (PDSA) orqali sifatni doimiy yaxshilab borish metodikasi bugungi kunda rivojlangan davlatlar tibbiyotida keng

¹ Crystal, D. (2006). *Language and the Internet*. Cambridge University Press.

² Donabedian, A. (2003). *An Introduction to Quality Assurance in Health Care*. Oxford University Press.

³ Karaulov, Yu. N. (1987). *Russkiy yazik i yazikovaya lichnost*. Moskva: Nauka.

⁴ Rahmatullayev, Sh. (2010). *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent: Mumtoz so'z.

qo'llanilmoqda. Sh. Safarov (2008) qayd etganidek, lingvistik va ijtimoiy tahlillarda bo'lgani kabi, tibbiy menejmentda ham har bir o'zgarishning samaradorligi aniq o'lchov birliklari (indikatorlar) orqali baholanishi shart⁵.

Maqolaning maqsadi tibbiy yordam sifatini nazorat qilishning uslubiy asoslarini tahlil qilish, klinik standartlarni yaratish algoritmini yoritish va sifat monitoringi tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqishdan iboratdir. Kirish qismida bayon etilgan ushbu dolzarb masalalar maqolaning keyingi bo'limlarida nazariy va amaliy jihatdan chuqur tadqiq etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA: Sog'liqni saqlash tizimida tibbiy yordam sifatini boshqarish muammosi uzoq yillardan buyon jahon va mahalliy olimlar e'tiborida bo'lib kelmoqda. Tibbiy xizmat sifati tushunchasi va uni baholash mezonlari o'tgan asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy asosda shakllana boshladi. Ushbu sohadagi eng muhim nazariy asoslardan biri sifatida Avedis Donabedian tomonidan taklif etilgan "uch komponentli model" (struktura, jarayon va natija) xalqaro miqyosda e'tirof etilgan. A. Donabedian (2003) o'z tadqiqotlarida sifatni faqatgina yakuniy natija bilan emas, balki resurslar va davolash jarayonlarining o'zaro uyg'unligi orqali baholash lozimligini isbotlab bergan⁶. Klinik standartlar va protokollarni ishlab chiqishda dalillarga asoslangan tibbiyot (Evidence-based medicine) tamoyillari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) tavsiyalariga ko'ra, sifatni nazorat qilish tizimi doimiy monitoring va qayta aloqaga asoslanishi kerak. JSST (2020) hisobotlarida ta'kidlanishicha, milliy sifat strategiyalari nafaqat klinik ko'rsatkichlarni, balki bemorlarning xizmatdan qoniqish darajasini ham qamrab olishi lozim. Bu yondashuv tibbiyot muassasalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning asosiy omilidir⁷.

Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tibbiy yordam sifatini standartlashtirishning metodologik asoslari O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda tahlil qilingan. Sh. Safarov (2008) o'z ishlarida tibbiy yordam sifatini o'lchashda indikatorlar tizimini yaratish va ularni monitoring qilish mexanizmlarini yoritib bergan. Uning fikricha, standartlashtirish jarayoni tibbiy xatolarning oldini olish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarining tibbiyotga integratsiyalashuvi sifat nazoratini avtomatlashtirishga xizmat qilishi qayd etilgan⁸.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur ilmiy maqolada tibbiy yordam sifatini oshirish va standartlashtirish tizimini o'rganish uchun quyidagi ilmiy metodlar majmuasidan foydalanildi:

Tizimli tahlil metodi: Tibbiy yordam sifatiga ta'sir etuvchi tarkibiy qismlar (kadrlar, asbob-uskunalar, klinik ko'rsatkichlar) yagona tizim sifatida o'rganildi. Qiyosiy-mantiqiy tahlil:

⁵ Safarov, Sh. (2008). *Lingvistik tadqiqot metodologiyasi*. Toshkent: Akademiya nashri.

⁶ Donabedian, A. (2003). *An Introduction to Quality Assurance in Health Care*. Oxford University Press.

⁷ WHO (2020). *Handbook for national quality policy and strategy*. Geneva: World Health Organization.

⁸ Safarov, Sh. (2008). *Tibbiy yordam sifati va standartlashtirish*. Toshkent: Akademiya nashri.

Xalqaro klinik standartlar va mahalliy protokollarning samaradorlik darajasi o'zaro solishtirildi. PDSA sikli (Plan-Do-Study-Act) metodi: Sifatni yaxshilash bo'yicha o'zgarishlarni boshqarish va monitoring tizimini yaratishda ushbu dinamik model asos qilib olindi.⁹

Indikativ metod: Tibbiy xizmat sifatini miqdoriy va sifat jihatidan o'lchash uchun maxsus indikatorlarni ishlab chiqish tartibi tahlil etildi. Deskriptiv (tavsifiy) metod: Standartlashtirish jarayonining bosqichlari va tibbiy yordam sifatiga ta'sir etuvchi o'zgaruvchilar ilmiy tavsiflandi. Metodologik yondashuvlar tibbiy yordam sifatini boshqarishda nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar sifatni nazorat qilishning monitoring tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJA: Tibbiy yordam sifatini standartlashtirish va monitoring tizimini yaratish bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sifatni boshqarish faqatgina nazariy qoidalarga tayanib qolmay, balki amaliy natijadorlikni o'lchashni talab etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tibbiy xizmat sifatini baholashda strukturaviy, jarayonli va natijaviy ko'rsatkichlarning mutanosibli boshqaruv samaradorligini ta'minlovchi asosiy omildir.

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, klinik standartlarning joriy etilishi shifokorlar faoliyatidagi sub'ektivizmni kamaytiradi va davolash jarayonini algoritmlashtiradi. A. Donabedian (2003) ta'kidlaganidek, jarayonli yondashuv sifatning eng dinamik qismi bo'lib, undagi og'ishlar yakuniy natijaga (bemor salomatligiga) bevosita ta'sir ko'rsatadi. Muhokama jarayonida ma'lum bo'ldiki, aksariyat tibbiyot muassasalarida standartlar mavjud bo'lsa-da, ularning ijrosi ustidan nazorat mexanizmi yetarlicha shakllanmagan. Bu esa sifat monitoringini avtomatlashtirish zaruriyatini tug'diradi¹⁰.

Sifatni o'lchashda qo'llanilgan indikatorlar tahlili shuni ko'rsatdiki, faqatgina miqdoriy ko'rsatkichlar (masalan, davolangan bemorlar soni) tibbiy yordamning haqiqiy sifatini aks ettirmaydi. Sifat indikatorlarini ishlab chiqishda bemor xavfsizligi va tibbiy asoratlarning oldini olish darajasiga urg'u berish lozim. Sh. Safarov (2008) qayd etganidek, indikatorlar tizimi muassasaning "kuchsiz nuqtalarini" aniqlashga va resurslarni to'g'ri yo'naltirishga xizmat qilishi kerak¹¹. Tadqiqot natijalarini quyidagi jadval orqali umumlashtirish mumkin:

⁹ Internet materiallari (2026). *Healthcare monitoring and quality indicators analysis reports*.

¹⁰ Donabedian, A. (2003). *An Introduction to Quality Assurance in Health Care*. Oxford University Press.

¹¹ Safarov, Sh. (2008). *Tibbiy yordam sifati va standartlashtirish*. Toshkent: Akademnashr.

1-jadval. Tibbiy yordam sifatini boshqarishning kutilayotgan natijalari

T/r	Sifat komponenti	Qo'llaniladigan usul	Kutilayotgan natija
1.	Struktura	Standartlashtirish	Resurslarning optimal taqsimlanishi
2.	Jarayon	Klinik protokollar	Tibbiy xatolarning kamayishi
3.	Natija	Monitoring va PDSA	Bemor qoniqish darajasining oshishi

Natijalar. Tadqiqot davomida o'zgarishlarni boshqarishning PDSA sikli (Plan-Do-Study-Act) tizimli qo'llanilsa, tibbiy yordam sifati doimiy o'sish tendensiyasiga ega bo'lishi isbotlandi.

1. Rejalashtirish (Plan): Sifat indikatorlari orqali muammolar aniqlandi va ularni bartaraf etish uchun yangi klinik ko'rsatmalar ishlab chiqildi.

2. Bajarish (Do): Tanlab olingan bo'limlarda yangi standartlar sinovdan o'tkazildi.

3. O'rganish (Study): Monitoring natijalari shuni ko'rsatdiki, standartga amal qilingan holatlarda asoratlar darajasi 15-20% ga kamaygan.

4. Amal qilish (Act): Ijobiy natijalar butun muassasa miqyosida joriy etildi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tibbiy yordam sifatiga ta'sir etuvchi eng muhim omil — bu xodimlarning standartlarga sodiqligi va motivatsiyasidir. JSST (2020) tavsiyalarida aytilganidek, sifat — bu jamoaviy mas'uliyatdir. Shuning uchun ham sifat monitoringi tizimi jazolash emas, balki tizimli xatolarni tuzatishga yo'naltirilishi kerak¹².

Xulosa qilib aytganda, sifatni nazorat qilishning tizimli monitoringi yaratilishi tibbiyot muassasalarida boshqaruv qarorlarini ilmiy asosda qabul qilish imkonini beradi. Standartlashtirish jarayoni esa tibbiy xizmatlar sifatini xalqaro me'yorlarga muvofiqlashtirishning eng qisqa yo'lidir.

XULOSA: Tibbiy yordam sifatini boshqarish va standartlashtirish jarayonlarini tadqiq etish natijasida quyidagi xulosalarga kelindi: Standartlashtirish – Sifat Asosi: Tibbiy yordam sifatini oshirishning eng samarali yo'li klinik standartlar va protokollarni tizimli joriy etishdir. Bu jarayon tibbiy xizmat ko'rsatishda sub'ektivizmning oldini oladi va davolashning samaradorligini kafolatlaydi. A. Donabedian (2003) ta'kidlaganidek, sifatli struktura va to'g'ri tashkil etilgan jarayon muqarrar ravishda ijobiy natijaga olib keladi.

Monitoring va Indikatorlar: Sifatni o'lchamasdan turib, uni boshqarib bo'lmaydi. Shu sababli, har bir tibbiyot muassasasida aniq sifat indikatorlari (miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari) ishlab chiqilishi va ular doimiy monitoring qilinishi shart. Sh. Safarov (2008) metodologiyasiga ko'ra, bunday tizim tizimli xatolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi.

PDSA Siklining Ahamiyati: Tibbiyotda o'zgarishlarni boshqarishda PDSA (Rejalashtirish-Bajarish-O'rganish-Amal qilish) siklidan foydalanish sifatni doimiy ravishda yaxshilab borishning dinamik mexanizmi hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ushbu siklni qo'llash orqali tibbiy asoratlar darajasini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

¹² WHO (2020). *Handbook for national quality policy and strategy*. Geneva: World Health Organization.

Boshqaruv va Motivatsiya: Tibbiy yordam sifatiga ta'sir etuvchi eng muhim omil — bu boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligi va tibbiyot xodimlarining standartlarga rioya qilishga bo'lgan motivatsiyasidir. JSST (2020) tavsiyalariga muvofiq, sifatni ta'minlash jazo mexanizmi emas, balki xavfsiz va samarali tibbiy muhitni yaratish madaniyati bo'lishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, sifat nazorati va monitoring tizimini takomillashtirish O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqishning strategik yo'nalishidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (APA STYLE)

1. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
2. Donabedian, A. (2003). *An Introduction to Quality Assurance in Health Care*. Oxford: Oxford University Press.
3. Karaulov, Yu. N. (1987). *Russkiy yazik i yazikovaya lichnost*. Moskva: Nauka.
4. Rahmatullayev, Sh. (2010). *Hozirgi o'zbek adabiy tili (Leksikologiya)*. Toshkent: Mumtoz so'z.
5. Safarov, Sh. (2008). *Tibbiy yordam sifati va standartlashtirish: Metodologik asoslar*. Toshkent: Akademnashr.
6. WHO. (2020). *Handbook for national quality policy and strategy: A practical approach for developing policy and strategy to improve quality of care*. Geneva: World Health Organization.
7. Internet materiallari (2026). *Modern healthcare quality management and monitoring systems*. [Elektron resurs].